

Програма підготовки бакалаврів у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 051 «Економіка»

«Політична економія»

**150 год./ 5 кредити ЕКТС
(60 год. лекцій, 60 год практичних занять)**

Навчальний контент

1 семестр

Модуль 1. Загальні засади економічного розвитку суспільства

Змістовий модуль 1. Предмет і метод політичної економії. Продукт і характер праці.

Тема 1. Предмет і метод політичної економії. Зародження та основні етапи розвитку політичної економії. Первісна економічна думка та її представники. Меркантилізм. Фізіократи. Класична політична економія. Марксизм. Маржиналізм. Сучасні економічні теорії. Розвиток економічної думки в Україні. Предмет політичної економії. Тракткування предмета політичної економії різними школами. Політекономія як наука про суспільні виробничі відносини у взаємодії з продуктивними силами. Політична економія - фундаментальна економічна наука, що вивчає загальні закономірності господарського життя. Метод політичної економії та його складові. Специфіка економічного дослідження. Загальні методи наукового пізнання та їх використання. Системний і структурно-функціональний методи дослідження. Економіко-математичне та статистичне моделювання. Позитивний і нормативний аналіз. Особливості мікро- та макроекономічного аналізу. Економічні категорії та економічні закони. Пізнання і використання

економічних законів. Об'єктивне та суб'єктивне в економіці. Функції політекономії. Політична економія і обґрунтування економічної політики. Місце політичної економії в системі економічних наук.

Тема 2. Виробництво матеріальних благ і послуг. Продукт і характер праці. Суспільне виробництво: його основні фактори та фази. Стадії суспільного виробництва. Матеріальне та нематеріальне виробництво. Засоби виробництва. Праця. Робоча сил. Предмети та засоби праці.

Тема 3. Економічні потреби та інтереси - рушійні сили соціально-економічного розвитку. Економічні потреби суспільства, їх сутність і класифікація. Безмежність потреб. Закон зростання потреб і механізм його дії. Виробництво як визначальний фактор формування та розвитку потреб. Теорії потреб (мотивацій). Теорія потреб А. Маслоу. Теорія потреб Мак-Клепланда, процесуальні теорії мотивації. Економічні інтереси, їх сутність і види. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Єдність і суперечності в системі інтересів суспільства. Благо як засіб задоволення потреб. Корисність благ. Величина корисності. Закон насичення потреб. Економічні суперечності та шляхи їх розв'язання.

Тема 4. Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку. Власність в економічній системі. Формаційний та цивілізаційний підходи до процесів суспільного розвитку. Економічні системи. Зміст та структурні елементи економічної системи. Цілісність, органічність, ієрархічність системи. Джерела руху економічної системи. Економічні відносини як суспільна форма і спосіб організації економічної системи. Структура економічних відносин. Соціально-економічні відносини. Організаційно-економічні і техніко-економічні відносини. Типи і еволюція економічних систем. Традиційна система. Ринкова економіка вільної конкуренції. Командно-адміністративна система. Соціально орієнтована ринкова економіка. Змішані системи. Перехідні економічні системи: зміст, ознаки, суперечності. Власність та її роль в економічній системі. Економічний і правовий зміст власності. Право володіння, розпорядження,

користування. Суб'єкти та об'єкти відносин власності. Основні форми власності, їх взаємодія. Індивідуальна власність. Приватна власність. Колективна власність, її види. Корпоративна та державна власність. Особливості акціонерної форми власності. Інтелектуальна власність. Еволюція відносин власності. Новітні тенденції у розвитку відносин власності. Особливості здійснення процесів роздержавлення та приватизації в Україні.

Модуль 2. Загальні основи ринкової економіки

Змістовий модуль 2. Форми організації суспільного виробництва. Витрати виробництва і прибуток.

Тема 5. Форми організації суспільного виробництва. Товар і Гроші. Генезис форм організації суспільного виробництва. Натуральна (традиційна) форма організації виробництва. Суть і риси натурального виробництва, його історичні межі. Товарна форма організації суспільного виробництва. Умови виникнення товарного виробництва, його суть, ознаки і роль у розвитку суспільства. Суперечності товарного виробництва. Товар і його властивості. Відмінність товару від продукту. Властивості товару: споживча вартість, мінова вартість, вартість. Цінність товару: альтернативні теорії. Корисність товару, її вимір. Закон спадної корисності. Величина вартості товару та фактори, що на неї впливають. Індивідуальна і суспільна вартість. Закон вартості, його зміст та функції. Нове в розумінні сутності товару та форм його реалізації. Специфіка послуги як товару. Інформація як товар. Виникнення і розвиток грошових відносин. Суть і функції грошей. Співвідношення функцій міри вартості та засобу обігу. Поєднання функцій нагромадження і засобу платежу. Різноманітність форм грошей: товарні, металеві та паперові; кредитні та електронні. Функціональні форми грошей. Грошовий обіг та його закони. Теорії грошей. Металістична та

номіналістична теорії. Кількісна теорія грошей. Теорія грошей К. Маркса. Сучасні теорії грошей. Грошові реформи: їх сутність і спрямування.

Тема 6. Капітал: процес виробництва і нагромадження. Наймана праця і заробітна плата. Соціально-економічний зміст категорії “капітал”. Загальна формула руху капіталу. Альтернативні теорії капіталу. Капітал і праця. Трудові відносини: їх сутність, структура та характерні риси у сучасній економічній системі. Соціальне партнерство в трудових відносинах. Вартість робочої сили: дискусійні аспекти. Винагорода за працю. Сутність, форми і системи заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Взаємозв’язок зростання продуктивності праці та заробітної плати. Мінімальна заробітна плата та її критерії.

Тема 7. Витрати виробництва і прибуток. Ціноутворення в ринковій економіці. Суть, види і структура витрат виробництва: концептуальні підходи. Собівартість продукції як суспільна форма витрат виробництва, її структура, види і функції. Бухгалтерські та економічні витрати. Зовнішні і внутрішні (явні та неявні) витрати. Альтернативні витрати. Постійні та змінні витрати. Загальні (валові) та середні витрати. Граничні витрати. Закон спадної віддачі. Трансакційні витрати. Витрати обігу: чисті та додаткові. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Суть прибутку. Теорії прибутку. Бухгалтерський і економічний прибуток. Нормальний прибуток як елемент витрат. Норма прибутку і чинники, що впливають на неї. Проблема прибутковості у функціонуванні підприємств України в сучасних умовах. Теорії ціноутворення. Ринкова ціна: її сутність і структура. Функції ціни. Чинники, що впливають на ціну: вартісні, попиту, пропозиції, психологічні та ін. Вплив конкурентного середовища на ціноутворення. Види цін. Класифікація цін ринкової економіки. Ціни залежно від розмірів купівлі-продажу товарів. Ціни за способом формування. Ціни залежно від території їх дії. Вихідна і остаточна ціна. Цінова політика та методи ціноутворення.

Тема 8. Ринок, його сутність і функції. Моделі ринку. Конкуренція і ціноутворення. Ринок як підсистема ринкової економіки. Суб'єкти та об'єкти ринкових відносин. Об'єктивні умови виникнення ринку та його сутність. Характерні ознаки та основні принципи функціонування ринку. Функції ринку: регулююча, розподільча, стимулююча, інтегруюча, контролююча. Сучасні теорії ринку. Структура та види ринку. Критерії класифікації ринків. Моделі та шляхи переходу до ринку. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.

Модуль 3. Мікроекономічний рівень господарювання та його основні суб'єкти

Змістовий модуль 3. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток.

Тема 9. Домогосподарства в системі економічних відносин. Домогосподарства як суб'єкт ринкових відносин. Домогосподарство як споживач товарів і послуг. Витрати домогосподарства. Теорія споживання. Корисність. Загальна та гранична корисність. Закон граничної корисності. Закон максимізації корисності та вибір споживача. Доходи домогосподарства. Доход і майно. Заробітна плата. Розподіл доходів на особисте споживання та заощадження. Процент. Рента. Дивіденди. Трансфертні платежі. Місце домогосподарства в кругообігу продуктів, ресурсів і доходу.

Тема 10. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток. Підприємство як суб'єкт ринкової економіки. Поняття та основні ознаки підприємства. Види підприємств. Капітал як матеріальна основа підприємницької діяльності. Кругообіг капіталу, його функціональні форми. Швидкість обороту. Оборот капіталу підприємства. Основний та оборотний

капітал. Фізичне і моральне зношення основного капіталу. Амортизація. Оборотні засоби. Активи підприємства. Суть, умови та види підприємницької діяльності. Організаційно-правові форми підприємництва. Індивідуальне підприємництво (одноосібне володіння). Товариство (партнерство). Корпорація. Малий бізнес. Ризик у підприємницькій діяльності та його види. Венчурний бізнес. Система франчайзингу. Загальні економіко-правові основи розвитку підприємництва в Україні.

Тема 11. Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента. Підприємництво в аграрній сфері. Аграрне виробництво - особлива сфера вкладання капіталу і праці. Аграрні відносини і власність у сільському господарстві. Економічна природа земельної ренти, її форми. Диференційна рента: причини виникнення, механізм утворення. Монопольна та екологічна рента. Рентні платежі, орендна плата. Ціна землі. Форми господарювання у сільському господарстві та їх особливості в різних країнах. Колективні і державні підприємства. Фермерські господарства. Підприємництво і бізнес в аграрній сфері. Ціна на сільськогосподарську продукцію. Аграрна політика. Державна підтримка сільського господарства. Земельна реформа в Україні, її результати.

2 семестр

Модуль 4. Функціонування національної економіки, суспільне відтворення та економічне зростання

Змістовий модуль 4. Суспільне відтворення та економічний розвиток.

Тема 12. Суспільне відтворення. Суспільний продукт і його основні форми. Розподіл національного доходу. Суспільне відтворення: сутність, типи. Суспільний продукт і його форми. Методи обчислення суспільного продукту. Методологічні аспекти системи національних рахунків. Валовий

внутрішній продукт (ВВП), його суть і відтворювальна структура. Методи обчислення ВВП: за доходами, витратами та доданою вартістю. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП. Чистий внутрішній продукт (ЧВП). Національний дохід (НД) і його роль у суспільному відтворенні. Сутність розподілу і перерозподілу національного доходу. Особистий дохід (ОД). Дохід у розпорядженні громадян. Національне багатство: його структура. Проблеми розширеного відтворення національного багатства та шляхи розв'язання екологічних проблем.

Тема 13. Економічний розвиток. Зайнятість, відтворення робочої сили та їх регулювання державою. Сутність відтворення робочої сили. Сукупна робоча сила, її структура і відтворення. Демографічні проблеми. Закон неухильного зростання кваліфікації робочої сили. Фактори розширеного відтворення робочої сили. Зайнятість: суть і форми. Теорії зайнятості. Ринок праці як регулятор зайнятості. Конкуренція на ринку праці. Неповна зайнятість та її причини. Безробіття, його форми і види. Рівень безробіття. Закон Оукена. Соціально-економічні наслідки безробіття. Проблеми зайнятості та відтворення робочої сили в Україні.

Тема 14. Господарський механізм у системі регулювання суспільного виробництва. Господарський механізм, його суть і елементи. Особливості господарського механізму ринкової економіки. Господарський механізм: система управління економікою.

Модуль 5. Теоретичні основи світової економіки

Змістовий модуль 5. Сучасні економічні системи. Світове господарство.

Тема 15. Сучасні економічні системи. Особливості розвитку перехідних економік. Сучасна світова економіка. Форми міжнародних економічних відносин. Об'єктивні передумови виникнення, економічний зміст, етапи розвитку світового господарства. Міжнародний поділ праці і спеціалізація.

Теорія порівняльних переваг. Інтернаціоналізація господарських відносин і продуктивних сил. Транснаціональні корпорації та їх роль. Міжнародна економічна інтеграція. Концепції розвитку структури світової економіки. Нерівномірність розвитку економіки окремих регіонів і країн світу.

Тема 16. Суть і структура світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин. Суть і різновиди міжнародних економічних відносин. Міжнародна торгівля, її види, структура. Протекціонізм і вільна торгівля. Митні та не митні засоби регулювання зовнішньої торгівлі. Міжнародна міграція трудових ресурсів. Вивіз капіталу і міжнародна інвестиційна діяльність. Прямі та портфельні інвестиції. Інвестиційний клімат. Міжнародні кредити. Міжнародні валютні відносини. Валютні системи: національна, міжнародна (регіональна), світова. Етапи становлення сучасної валютної системи. Валютний ринок та валютний курс. Баланси міжнародних розрахунків. Міжнародні валютно-фінансові організації. Світовий банк. Міжнародний валютний фонд. Європейська система центральних банків (ЄСЦБ). Європейський центральний банк (ЄЦБ). Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Україна в системі міжнародних економічних відносин.

Тема 17. Економічні аспекти глобальних проблем та їх вплив на економічний розвиток України. Причини виникнення та суть глобальних проблем сучасності. Класифікація глобальних проблем. Ознаки глобальних проблем. Проблема збереження миру та роззброєння. Економічна криза та форми її прояву. Продовольча проблема. Чинники продовольчої проблеми. Шляхи розв'язання продовольчої проблеми: екстенсивний та інтенсивний. Паливно-енергетична та сировинна проблеми. Проблеми економічної відсталості окремих країн і регіонів світу. Міжнародне співробітництво в розв'язанні глобальних проблем.